

Nagy Szülejmán gazeljei

„Nagy” vagy másképp „Törvényhozó” Szülejmán szultán uralkodását sokan az Oszmán Birodalom aranykorának tartják,¹ s ez a megállapítás sok egyéb mellett a 16. század első felének, közepének irodalmára is mindenképpen igaz.

A 15. század közepén hatalmas változások zajlottak le a birodalom életében. Konstantinápoly elfoglalásával az oszmánok visszavonhatatlanul a birodalomépítés útjára léptek, és hamarosan jelentkezett az igény egy birodalomhoz méltó kulturális közeg létrehozására. A művészetek valamennyi ágában tetten érhető törekvések az irodalmi életet sem hagyták érintetlenül. Bár oszmán szerzők tollából már korábban is születtek török nyelvű művek, ezek a korabeli irodalomkritikusoknál nem arattak osztatlan sikert.² A 15. század második fele azonban óriási átalakulást hozott: létrejött a minőségi török nyelvű szövegek megalkotását lehetővé tévő klasszikus oszmán irodalmi hagyomány. Ez a leszármaztatott irodalmi rendszer a perzsa hagyományból nőtt ki, az ott kiérlelt szabályok szerint működött. A két irodalmi rendszer kapcsolata talán legjobban az ókori görög és római egymáshoz való viszonyához hasonlítható, s ahogy a római szerzők szemében görög elődeik, úgy az oszmán költők és írók számára is sokáig a perzsa példaképek munkái jelentették a mércét, a követendő mintát.

A klasszikus oszmán irodalmi rendszer kialakulása és megszilárdulása pár évtized alatt lezajlott, s a 16. század közepén íródott, a kor legfontosabb irodalomtörténeti forrásainak számító életrajzi antológiákból, *tezkerékből* már egy minőségi, sokszínű és pezsgő török nyelvű irodalmi élet képe bontakozik ki. A költészet, a versírás mintha pár évtized alatt közügggyé nemesedett volna, s ez nem csoda, hiszen a versírás képessége bárki előtt megnyithatta a kulturális elithez és a legelőkelőbb körökhöz vezető utat. Hivatásos költők és amatőr rímfaragók versengtek egymással és elődeik költészetével, s a verset írni tudás mintha minden társadalmi különbséget eltörölt volna. Írtak verset oszmán előkelők, tanult értelmiségiek, katonák, dervisek és egyszerű, esetenként írni-olvasni sem tudó közemberek. A Dzszenábi költői név mögött rejtőző Dzszenábi Ahmed pasa (megh. 1561) például közel húsz évig töltötte be a birodalom egyik legfontosabb posztját, s tevékenykedett anató-

¹ Ld. pl. Christine Woodhead: *Perspectives on Süleyman*. In Metin Kunt – Christine Woodhead: *Süleyman the Magnificent and His Age. The Ottoman Empire in the Early Modern World*, Routledge, New York–London, 1995, 167.

² A 16. század egyik elismert irodalomkritikusa, Ásík Cselebi szerint az Ahmed pasa (megh. 1497) előtt tevékenykedő kaszida szerzők és a Nedzsáti (megh. 1509) előtti gazel költők nem értek semmit, mintha nem is léteztek volna. Ásík Çelebi: *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, Vol. 3., Haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, 1575.

liai beglerbégként.³ Báki (meg. 1600) a kor egyik legelismertebb vallás- és jogtudósaként élete során számos fontos pozíciót betöltött.⁴ Az ifjan janicsárként szolgáló Askí (megh. 1576) részt vett több hadjáratban, ott volt Nándorfehérvár 1521-es ostrománál, és az 1532. évi magyarországi hadmozdulatok során fogságba is esett.⁵ Hajretí (meg. 1535) élete során több dervisirányzathoz is csatlakozott,⁶ földije, a szintén Vardar Jenicsesziben (ma Giannitsa, Görögország) született Hajálí (megh. 1557) kalenderí vándor dervisből lett Szülejmán szultán kedvenc költője.⁷ A kor egyik legelismertebb és legtermékenyebb poétája és kritikusa, Zátí (megh. 1547), eredeti mesterségét tekintve cipész volt, a költészet terén mégis akkora tekintélynek számított, hogy boltjában egymásnak adták a kilincset a mester elismerésére vágyó fiatal költők.⁸

Az irodalmi életből a 16. század elejének, közepének uralkodói is aktívan kivették a részüket. II. Bajezid (1481–1512) „Adlí” (‘Igazságos’) néven írt egy teljes gyűjteményre való török verset.⁹ Szelim szultán, „Szelími” (1512–1520) különleges szerzőnek számít a 16. század elejének virágzó török nyelvű irodalmi életében, mert verseit – több mint valószínű, hogy politikai stratégiájának részeként – szinte kizárólag perzsául írta. Kéziratokban elszórta fennmaradt ugyan néhány török nyelvű költeménye, ám ezek meg sem közelítik perzsa verseinek művészi színvonalát.¹⁰

Nagy Szülejmán (1520–1566) – atyjához hasonlóan – nem csupán hadvezérként és államférfiként, hanem költőként is, vagy korabeli fogalmakkal

³ Életrajzát és verseit ld. Beyhan Kesik: *Cenâbî Divânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018.

⁴ Életrajzát ld. Haluk İpekten: *Bâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993. Verseit kiadta: Sabahattin Küçük: *Bâkî Divânı. Tenkitli Metin*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1994.

⁵ Életrajzát ld. Sadık Yazar: XVI. Yüzyıl Şairlerinden Üsküdarlı Aşkî'nin Eserleri Hakkında Yeni Tespitler, *Türkiyat Mecmuası* XXI (1), 2011, 176–178. Verseit először İskender Pala adta közre doktori disszertációjában. İskender Pala: *Aşkî, Hayâtı, Edebî Şahsiyeti ve Divânı*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1983.

⁶ Mustafa Tatçı: *Hayretî*. In Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Vol. 17. İstanbul, 1998. Türkiye Diyanet Vakfı, 61–62. Verseihez ld. Mehmed Çavuşoğlu – M. Ali Tanyeri: *Hayretî: Divan. Tenkidli Basım*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1981.

⁷ Cemal Kurnaz: Kanunî'nin En Sevdiği Şairi: Hayâlî Bey, *Dil ve Edebiyat*, 2011 Haziran, 16–33. Verseit ld. Ali Nihat Tarlan: *Hayâlî Bey Divânı*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1945.

⁸ Legújabb életrajzát ld. Sooyong Kim: *The Last of an Age. The Making and Unmaking of a Sixteenth-Century Ottoman Poet*, Routledge, London–New York, 2018. Verseit ld. Ali Nihat Tarlan – Mehmed Çavuşoğlu – M. Ali Tanyeri: *Zatî Divanı*, 3. vols, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1968–1987.

⁹ Yavuz Bayram: *Amasya'ya Vâli Osmanlı'ya Pâdişâh bir Şâir Adlı. Sultân İkinci Bâyezîd Hân-i Velî Hayatı, Şahsiyeti, Şâirliği, Divânı'nın Tenkitli Metni*, Amasya Valiliği, Amasya, 2008.

¹⁰ Péri Benedek: *Szelim szultán perzsa gazaljai I. Az első megközelítés*. In Dévényi Kinga (szerk.), *Varietas delectat. Tanulmányok Kégl Sándor emlékére*, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 2006, 21–45. A szultán költészetének politikai vonatkozásaihoz ld. Uő: *From Istâmböl's throne a mighty host to Irân guided I; / Sunken deep in blood of shame I made the Golden Heads to lie: Yavuz Sultan Selim's Persian poetry in the light of the Ottoman-Safavid propaganda war*, In *Archivum Ottomanicum* 34, 2017, 181–192. A versek egy részét kiadta Paul Horn: *Divân-i balâgat- 'unvân-i Sulţân Salîm hân-i avval*, Maţba'a-yi davlati, Berlin, 1904. Az új, több mint húsz kéziratot alapuló kritikai kiadást jelen írás szerzője készíti.

élve, nemcsak a kard, hanem a toll embereként is megállta helyét. Bár törökül és perzsául is verselt, Szelimmel ellentétben perzsául alig írt, s perzsa versei meglehetősen gyengécskék.¹¹

Kora egyik legterjedelmesebb költői antológiájának szerzője, Ásik Cselebi (megh. 1572) a következőképpen jellemezte Szülejmán költészetét: „A mondas úgy tartja: »Az erényes gyermek tiszteletreméltó atyái nyomdokain jár«, s ahogy mondani szokás »Aki atyjára hasonlít, nem lesz zsarnok«. Ő követte ősei és atyái nyomát, kereste a lehetőséget, hogy verseket írhasson, és arra törekedett, hogy a verselés terén megelőzze őket. Hol dicsverset (*kaszide*), hol elbeszélő költeményt (*mesznevi*), hol pedig lírai *gazeleket* szerzett. Az igazság az, hogy hatalma fennkölt építményének csúcán írt költeményei, melyekből a dervisek lelkisége és a szegények alázatosságának illata érződik, érzelmes sorokkal, a szerelem ízével, a fájdalom szavaival és az örökkévalóság iránti vággyal vannak tele. Némely verse a Láthatatlan üzenetét közvetíti, s kétség sem fér hozzá, hogy vannak sorai, melyek »az államférfiaknak Allah sugalmaz« mondásnak megfelelően isteni sugallatra születtek”.¹²

A kortárs leírása jól jellemzi Szülejmán költészetét, amint azt az itt magyar fordításban közölt versei is mutatják majd. A szultán valóban írt dicsverseket és rövid elbeszélő költeményeket, s ahogy a 16. századi költők nagy többsége is tette, sok *gazelt* szerzett. Egyedülállóan tekintélyes irodalmi munkásságnak nagy részét ez utóbbi költeményei adják, melyekből – eddigi ismereteink alapján – Szülejmán közel háromezer-ötszázat írt.¹³ A szultáni *gazelt*termés nagy része szerelmes vers, de – ahogy azt Ásik Cselebi leírása is sugallja – *gazeljei* között bőven akad istenes vers is.

A klasszikus *gazel* egyszerre versforma és műfaj. Abban a formájában, amelyben a 16. századi oszmán költészetben megjelenik, perzsa eredetű, ahogy – amint arról már esett szó – az egész oszmán költészeti rendszer is perzsa gyökerekre megy vissza. A *gazel* rövid, két félsort (*miszrá'*) tartalmazó párversekből, *bejtekből* álló, időmértékes verseléssel írt rövid költemény. A klasszikus oszmán *gazel*költészet leggyakrabban használt versmértéke a *remel-i műszemmen-i mahzúf* nevű metrum (- . - - | - . - - | - . - - | - . -).¹⁴ Jelen írásban közölt versek is ezt a versmértéket használják.

¹¹ Szülejmán perzsa verseihez ld. Péri Benedek: *The Persian Imitation Gazels (Nazires) of Kanuni Sultan Süleyman "Muhibbi" (1520–1566) as They are Preserved in a Hitherto Unnoticed Early Copy of his Divan*, In *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (5), 2019, 95–120.

¹² *Âşik Çelebi: Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, Vol. 1., Haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, 210.

¹³ A legfrissebb kiadás: Kemal Yavuz – Orhan Yavuz: *Muhibbi Divânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2016. A több kézirat alapján készült kiadás nem tartalmazza Szülejmán perzsa verseit, és úgy tűnik, egy-egy új kézirat felbukkanása újabb török nyelvű költeményekkel gyarapíthatja az ismert versek korpuszát. Egy ilyen kéziratért ld. Péri, Benedek: *The Persian Imitation Gazels (Nazires) of Kanuni Sultan Süleyman "Muhibbi" (1520–1566) as They are Preserved in a Hitherto Unnoticed Early Copy of his Divan*, In *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (5), 2019, 95–120.

¹⁴ Haluk İpekten úgy találta, hogy az általa átnézett hatalmas anyagban található gazelek több

A *gazel* rímképlete kötött. Az első párvers, a *matla*, páros rímmel záródik, s a rím minden második félsor végén visszatér. A rímet sokszor követi egy refrénszerűen ismétlődő elem, a *redíf*, mely lehet toldalék, szó vagy akár egy egész kifejezés, a magyar fordításban itt szereplő versek közül ilyen a rím után a „mámoros” *redífet* tartalmazó 228. *gazel*.

Egy-egy *gazel* nem kevesebb mint öt és nem több mint tizenegy, általában páratlan számú párversből áll. Irodalomtörténeti szempontból minden *gazel* egyik legfontosabb párverse a záró bejt, a *makta'*, amelyben a költő írói álnevéen (*mahlasz*, *tahallusz*) keresztül – ahogy ezt *gazel*jeiben a Muhibbí ('Szerető') nevet használó Szülejmán is teszi – felfedi kilétét.

A hagyományos *gazelek* leggyakoribb témája Ásík Cselebí leírása szerint a szerelem, mely lehet evilági szerelem (*ask-i medzsázi* 'szimbolikus szerelem') vagy az Isten iránti érzelem (*ask-i hakíki* 'valódi szerelem'). A kétféle szerelem leírásához használt költői eszköztár ugyanaz, s ezért a költő életrajzának vagy az adott vers születése körülményeinek ismerete nélkül gyakran nem is állapítható meg, hogy a versben miféle szerelemről esik szó. Ahogy sokszor az sem dönthető el, hogy evilági szerelem esetén a költő kedvese nő-e vagy férfi, vagy esetleg nem is létező személy. A klasszikus *gazel* ugyanis formális költői alkotás, célja leginkább az, hogy szellemi élvezetet nyújtson az irodalmi hagyományban jártas befogadónak. A költő a kívánt hatást a költői eszköztár találékony használatával, a retorikai alakzatok minél szélesebb skálájának felvonultatásával tudja elérni. A jó költő ezért arra törekszik, hogy minél több és színesebb trópust zsúfoljon versebe, melyek felismerése és megfejtése szellemi kaland a befogadó számára, mert e nélkül, ahogy azt Meszíhí is írta, esélye sincs a sikerre és elismerésre:

„Ha nem árultam volna trópusokat és figurákat versemben, felkopott volna az állam,

Kétségtelen, hogy a versekben kellene alakzatok és szóképek, ha meg akarsz élni.”¹⁵A korabeli irodalomkritikusok ugyan gyakran írnak arról, hogy érzelmek és hevület (*szúz ü güdáz*) nélkül a vers mit sem ér, ám a tehetséges és gyakorlott költő valódi érzelmek nélkül, a rendelkezésére álló hagyományos jelkészlet (*mundus significans*) elemeinek találékony variálásával is kimagasló művészi értékű szöveget hozhatott létre.

A *gazelek*ben ábrázolt szerelem mindig viszonzatlan. A szerelmes költő kedvese után áhítozik, ám ő kegyetlen módon tudomást sem vesz az utána epekedőről. Sőt amikor csak teheti, gyötrelmet okoz neki. A szerelmes szenved, véres könnyeket hullajtva zokog, sóhajtozik, és éjszaka nem jön álom a

mint harmada ebben a versmértékben született, ami kétszerese a következő metrum gyakoriságának. Haluk İpekten: *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2002, 281.

¹⁵ *Ger sanâ'î satmazam şî'r içre olmazdum dîri/Lâ-cerem san'at gerekdür kılmağa kesb-i ma'âş*. Mine Mengi: *Mesîhî Dîvânı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1995, 186.

szemére. A szerelemmel járó nehézségek, a sok szenvedés mégsem tántorítja el. Épp ellenkezőleg, a hű szerelmes szinte jutalomként éli meg a szenvedést.

A versekben a szeretett lény, a *ma'súk* vagy *mahbúb* alig jelenik meg. Ha szó is esik róla, ahogy a költő szenvedéseinek bemutatása, úgy a kedves leírása is roppant sematikus, vagy legalábbis a beavatatlan szem számára annak tűnhet. A szeretett lény messzi, hűvös és távolságtartó. Ha fizikailag meg is jelenik a versben, a költő elsősorban az arcáról ír, dicséri szemöldökét, száját, orcáját, leomló fekete fürtjeit. Ritkán szóba kerül ciprushoz hasonló termete, esetleg ezüstös alkarja, de semmi több.

A klasszikus költészet szabályai meglehetősen szigorúak és kötöttek. A 16. század legismertebb oszmán teoretikusa, Muszlih al-Din Musztafa Szürúri (megh. 1561) *A gnosztikus ismeretek tengere (Bahr al-ma'árif)* című költészeti kézikönyvének alábbi gondolataiból mindez jól lemérhető: „Jegyezd meg, hogy legyen szó akár prózáról, akár költészetéről, [a szöveg] elsődleges fontosságú és legszilárdabb támasztó oszlopa a [elemek közötti] viszonyok [szabályának] betartása. Ha például [a szövegben] említésre kerül a rózsa, meg kell jelenjen a csalogány is. Vagy ha említésre kerül a gyöngy, nem maradhat el a rubint említése sem. Ha megjelenik a szépség, jelenjen meg a szerelem is! A tökéletes [szerzők] tisztában vannak vele, hogy mennyire lényeges a viszonyok [szabályának] betartása.”¹⁶

Az irodalmi hagyomány szabályainak ilyesfajta merevsége egyfelől segíti a költemények pontos értelmezését, ám nagyon megnehezíti azt, hogy új elemek épülhessenek be a rendszerbe. A poétáknak tehát nincs könnyű dolguk, ha valami újat, egyénit szeretnének létrehozni. A legjobb lehetőséget a jelkészlet elemeinek újrendezése, a költői közhelyek invenciózus használata kínálja. A költő ezért igyekszik a klasszikus költészet rendszerének színes kaleidoszkópját úgy forgatni, hogy a gazdag költői eszköztár elemeiből egy részleteiben a hagyományokkal összhangban álló, összességében mégis új és egyedi alkotás jöjjön létre. Az alkotás során a költő folyamatos diskurzusban van a hagyományos korpusz szövegeivel, reflektál elődei teljesítményére, és igyekszik túlszárnyalni őket.

Gazeljeiben ezt az utat követte Nagy Szülejmán is. Versei a költészeti hagyományba minden szempontból jól illeszkedő alkotások, melyben felfedezhetőek a klasszikus retorika jellemző alakzatai és szóképei, és tetten érhető a törekvés, hogy a szerző betartsa a Szürúri emlegette szabályokat, mert ahogy maga is mondja:

„Miért baj, ha verseiben Muhibbí elődeire akar hasonlítani?
Aki tiszta lélekre vágyik, lelkét a [lélekben] tisztákhoz igazítja.”¹⁷

¹⁶ Szürúri, *Bahr al-ma'árif*. Kézirat. Süleymaniye Yazma Eser Küttüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 5156, f. 128a.

¹⁷ *Benzedürse nola şî 'rini Muhibbî sefe/Pâk-meşreb olıcak meşrebini pâke çeker*. AK, Coşkun (szerk.), *Muhibbî Divanı*, Trabzon Valiliği, Trabzon, 2006, 231.

27. gazel¹⁸

Érzelem szultánja lettem, verses album hú szívem,
Bánatom versét megírtam, már a cím is gyötrelmem.

Jajgatok, mint tamburák. Bensőm borús síp. Hogy rikolt!
Gond vigalmában magány bús sarka lett búvóhelyem.

Nem sok egy csókért egy élet, ezret adnék boldogan,
Kedvesem bár röpké módon, adna csókot énnekem.

Most kacéran rám kacsintasz, s így megölsz, nincs irgalom,
Jézus-ajkad tiszta forrás, visszaadná életem.

Én a lepkéd, jaj, elégek! Gyertya bájad, fénye vonz,
Szól Muhibbí: „Báj tüzével, kedvesem, bánj el velem!”

68. gazel¹⁹

Mellemen billognyomot láthatsz, szerelmednek jelét,
És a copfod gondolat, hosszú s örök, mint égi lét.

Fel-felizzó sóhajomból szikra hullik mindenütt,
Mint a sárkány szája, mondod, látva mellem mély sebét.

Bús magányban hervadok. Jaj, múlik életem, friss tavasz!
Búgyötört és gondviselt, nézd, sárga orcám, őszi rét!

Bár lesújt sors kardja százszor, szemre, lám, nem hagy nyomot,
Szenvedés fáklyája kínzott, ám a seb rejtett pecsét.

Hát Muhibbí, búmadár jött, és leszállt szívedre, s fájt,
– Jó helyen jársz – mondtam én. – Itt megleled fészked helyét!

¹⁸ Az eredeti török szöveget ld. AK, *Muhibbi*, 49.

¹⁹ AK, *Muhibbi*, 61.

73. gazel²⁰

Hű, igaz még senkihez sem volt, s nem is lesz itt a lét,
Szenvedést, kínt, bajt okoz folyton, mutatván jellemét.

El ne hidd aszkéta s hitszónok szavát, bármit beszél!
Tettetők ők mindahányan, hirdetének bár igét.

Tiszta szívű légy te bátran, s érje arcod út porát!
És ne kívánd tudni másról, ó, ne kérdezd: „hogya, s miért”!

Jót tevésem hatását felnyergelem, vár már a nép,
Enyhülést nyújtok szívüknek, játszva hajnal hús szelét.

Tudd, Muhibbí más ma, s nem kell néki már ország-világ,
Szolga lett már régen ő, s áldozza hitnek életét.

98. gazel²¹

Tűz szívemben, víz szememben, jaj, eszem vágtyól szeles,
Vajh mi lelt? Tán szenvedélytől lett a kínom végzetes?

Szenvedélyek sahja lettem, sóhajom zászló-jelem,
És hadam nem más, a könnyem: áradat, medret keres.

Rabja lettem fájdalomnak, ó, barátim, nem csoda,
Mert a baj s gond, sok szerelmes társa: hű és jellemes.

Csillagot számol szemem most éjjelenként, hajnalig,
Jajgatok s sóhajtva várom: vajh az álom felkeres?

Lám, halott volt bús Muhibbí, ámde nézd, feltámadott,
Illatát kedves hajának hozta szellő, mily kegyes!

²⁰ AK, *Muhibbi*, 62–63.

²¹ AK, *Muhibbi*, 69–70.

123. gazel²²

Hej, barátom! Homlokod hold, s arcod, ó, napként ragyog,
Hogyha rád nézek, szememből gyöngy patakzik, könny csorog.

Társaságunk csak terád vár! Más egyéb már készen áll,
Szív a sült hús, könny vörösbor, mellkasom lantként zokog.

– Báj kegyétől meg ne fosszál – esdve kérlel koldusod.
Tettedet fenn feljegyezzék, hogyha szívem feldobog.

Ispotály, kórház az ajkad, nézd, a lelkem nagy beteg.
Lélekorvos meg eszólalsz? Már a szó is nagy dolog?

Ó, Muhibbí! Kedveseddel lenni együtt van remény?
Ő nemes, gazdag. Te koldus vagy, ki folyton kuncsorog.

124. gazel²³

Szenvedély kínjára nincs gyógyír, a sors orvost nem ad,
Szenvedély-tengerbe estél, és az örvény elragad.

Sok szerelmes, köztudott, hogy józan észtl messze jár,
Bölcs szavát nem hallja, lelkében tanács meg nem ragad.

Bármi jöjjön, ó, tetőled, fájdalom s bú kell nekem,
Égi sorsom vagy Te. Hát nem baj, ha szívem meghasad.

Báj virágkertjében orcád, hogyha látom, fáj, sajog,
Rózsa-vágó, bús pacstírták hangja lelkemből fakad.

Volna bár szép kedvesed hozzád, Muhibbí, jó s kegyes,
Nem törődnél elleneddel, törne rád bár durva had.

²² AK, *Muhibbi*, 76.

²³ AK, *Muhibbi*, 76.

130. gazel²⁴

Fáj magányom, szívkirályság vára már csak pusztá rom,
Szenvedélytűz éget engem, füstje rám száll, dús korom.

– Alszik ez! – gondolta, s így szólt szép szerelmem mérgesen,
– Fenn a nap már, hogy ha hú vagy, hát nem alhatsz, nem hagyom!”

Ó, a szépség ily kevélységét vajon más látta már?
Százeezerszer kértem én, ő nem felelt. Ezt fájlalom.

Kíngyötört szívem baját nem kérdi tőlem. Furcsa tán?
Büszke császár koldusokkal nem beszélget, jól tudom.

Hé, Muhibbí! Hogyha bánt rút vétked, azt tudd, van remény,
Bűneidtől eltekint Alláh, csak azt mondd: Irgalom!

132. gazel²⁵

Ó, nemes lényed, ha nálam lelne bár sátorhelyet,
Én a lelkem húrjait fonnám kötélnek meg neked.

Bárhon is verjél tanyát, ott hull a sok könny, vérveres,
Kis vöröslő sátor az mind, nézd az apró cseppeket.

Báj s kacérság gyors lován vágdat felém, s közben nevet,
– Húzd a kantárt, csókjaim, hagyd, elborítsák kengyeled!

Tűz szerelmed égve, izzón járja át bús szívemet,
Fenn a Hold, jaj, meg ne égjen sóhajomtól! Szenvedek.

Míg Muhibbí kedvesét kérlelte, – Holnap – mondta ő.
– Végzetem, jaj, várj kicsit még! Most ne szólíts engemet!

²⁴ AK, *Muhibbi*, 78.

²⁵ AK, *Muhibbi*, 78–79.

140. gazel²⁶

Hej, ki borpincébe téved, két kezében bor legyen,
És ne szidjad, hogyha látod este, reggel, részegen.

Dús hajáért, nem csoda, adnám fejem, biz boldogan,
Búvetőmag, hull a könnyem, telve vággyal, véresen.

Bő patakként foly le könnyem, s körbe forgok, búmalom,
– Vízkerék vagy? – kérdezed. – Hát, szédülök már rendesen.

Gond vigalmában szívünk vérét igyuk, mint tiszta bort,
S rí a szívem, mint a bús síp, míg nyakam lantként pihen.

Mondta: – Ó, lázas Muhibbí, kedvesem, vélem lehetsz!
– Jaj, halál, kérlek, ne jöjj még! És ne hívj most hirtelen!”

150. gazel²⁷

Éjszakánként, hajnalig kérd, ó, az Úristen kegyét!
S megkapod bizton, ha mondd tiszta szívvel szent nevét.

Tenmagad hogy isteníted, büszkeséged nagy hiba!
Mert ki henceg s kérkedik, meglátja mély poklok tüzét.

Halld te szív s tudd, amint vetsz, hát a végén úgy aratsz,
Mert az Úr ad célt s okot, s ő tudja minden lényegét.

Hogyha békés és nyugodt, csendes, szelíd életre vágysz,
Légy igaz s jó minden emberhez, s ne nézd rangját s helyét.

Mondj le rangról és vagyonról, nincs menekvés, jó a vég,
Bárha egykor drága jólét s fél világ is volt tiéd.

Hogyha kincsről s földi jókról most le nem mondsz, célt nem érsz,
Míg szemedben pénz, s arany nem lesz olyan, mint por s szemét.

²⁶ AK, *Muhibbi*, 81.

²⁷ AK, *Muhibbi*, 83–84.

Bárhol is jársz, menj, s ne állj meg! Lent avagy fent, egyre megy,
Bölcs tudás, jóság, Muhibbí, többet ér, mint trón s pecsét.

163. gazel²⁸

Bú sereg támad vadul, hogy szív-erődöd rom legyen.
Ellenállnál? Jó veres bor, tudd, segíthet lelkeden.

Hogyha pároddal vagy együtt, az kiváló alkalom,
Rózsakertben hogy leüljél! Nap ragyog rád fényesen.

Báj borától két szemed vad mámoros, részeg, duhaj,
Hogyha kéred, jó kebabnak²⁹ szívemet megsüthetem.

Ciprus, árnyékod vetül rám, én a földön por vagyok,
Jó király árnyéka nélkül por, talaj, föld meztelen.

Hé, Muhibbí! Szenvedélyborból ha kortyolsz egy nagyot,
Hizr³⁰ vizévé változik, meglásd, a bor, hidd el nekem.

168. gazel³¹

Romba döntött, kedvesem, két szép szemed, két mámoros,
Vérrubint ajkad ha látom, hull a könnyem borpiros.

Rózsa arcod dús hajaddal víg kacéran leplezed,
Mintha izzó nap korongját fátyla fedné, sátoros.

Copfodért hogy sírtam egykor, hullt a könnyem, véres ár,
S hányta éltem kis hajóját, nem reméltem, partra mos.

Ó, sahom, hány éve vágytam véled együtt lenni már,
Ám az ajtód zárva leltem, így a bánat százszoros.

²⁸ AK, *Muhibbi*, 87.

²⁹ Eredetileg faszénparázs fölött, nyársra húzva, sütvé készített húsétel.

³⁰ A muszlim hagyományban prófétaként tisztelt szentember, a gnosztikus tudás mestere. A klasszikus költészeti hagyományban elsősorban az élet vizét adó forrás megtalálójaként szerepel.

³¹ AK, *Muhibbi*, 89.

Meg ne bántódj, ó, Muhibbí, hogyha kínoz szép leány,
Megszokod majd, s meg se érzed, bár a béklyód túl szoros.

177. gazel³²

Jött az éjjel, künn a hold, s fátyol mögé nem rejtezett,
És a nép azt hitte, fénylő napkorong kelt, érkezett.

Arca pötytét látja szívem, s nézd, az álom messze száll,
Ott nem alhatsz, hol szúnyog zeng altatódalt, éneket.

Mámoros szem bor helyett véremre vágyik, én pedig
Mell-kemencémben borodhoz megsütöttem szívemet.

Vajh a bor jó-é? A dervist meg ne kérdezd, mit se tud,
Mert szamar még életében nem vedelt mást, csak vizet.

Bár a törvény, tudd, Muhibbí, tiltja azt, hogy vért igyál,
Ám ki serlegnek a vérét itta, az nem vétkezett.

179. gazel³³

Járt az ajtódnál az arcom, lábaidnál, mint a por,
És kapud megnyílt előttem, lám jövöm víg, nem komor.

Jaj, a bánat-nyársra szúrta engem sors keze,
Sült a szívem, s hull a könnyem, hátha vágyik sót gyomor.

Hé, vigyázz! Sok földi jó s kincs áztat, ámít és becsap,
Ám ha mégis megkívánnád, nagy szamar vagy, bús botor.

Hú szerelmes életén bánat, nehézség lett az úr,
Mert a kedves úri, módos, s néki jut csak rút nyomor.

Pötty s vonás nincs, bár az orcádon regényt olvas Muhibb,
Pont s a vessző nélkül is jól boldogulhat bölcs tudor.

³² AK, *Muhibbi*, 91.

³³ AK, *Muhibbi*, 92.

181. gazel³⁴

Én, a bűnös, ó be' bánom, tudd Uram, sok bűnömet,
Ám remélem, hogy kegyelmed trónusodhoz elvezet.

Hisz' ha rosszat tett a szolgád, megbocsátottál hibát,
S ráadásul még te adtál néki bőven jót s kegyet.

Nézzed el rút lázadásom! Megbocsátó hisz' neved,
S nézd a Prófétád erényét, nézd a néked kedveset!

Megteremtéd hű rabod, s ím, bölcs tudásod nem vitás,
Száráz ágon körte termett, s zord bokor rózsát nevet.

Bánatából bús Muhibbí gyógyulást tőled remél,
Nagybeteg szíveknek orvos csak te vagy, más nem lehet.

182. gazel³⁵

Ó, az izzó napkorong, nézd, látva fényed megvakul,
Felkelő naptól a fénylő holdsugár is megfakul.

Legnagyobb vagy bíz a próféták között, végső pecsét,
Az ki véled fog kezét, lám, mindörökké boldogul.

Ím kibontád s égbe nyújtád jó s igaz hit zászlaját,
S nézd a sok vallás a Végig gúzsba kötvén hogy lapul.

Éned önző terhe míg nyom, nem lehetsz az Eggyel egy,
S míg szemedben lét s a nemlét összeolvad s egybehull.

Hé Muhibbí! Zengd a Prófétát dicsőítő dalod!
S ládd a szíved megvidámszik, s nézd a lelked felvidul.

³⁴ AK, *Muhibbi*, 92.

³⁵ AK, *Muhibbi*, 93.

211. gazel³⁶

Szívedet, halld meg szavam most, földi létnek, jaj, ne add!
Hogyha békés végre vágyol, jó tanácsom megfogadd!

Ó, te szív, bús sóhajod felhő, ahonnan könny potyog,
Bőven essék! Ily patak ládd, fenn az égben nem fakad.

Még ha jók is, két szemeddel kedvesed meg nem leled,
Tágra nyissad szívedet, s szem léssen az, mely ráakad.

Hogyha bűn kínoz, gyötör, hát égbe szálljon sóhajod!
Vad szelétől gyenge tested, fűzlevél, reszket, szakad.

Bárhogy is jajgatsz, kiáltasz, rád a sors, nézd, nem figyel,
Sóhajod küld el felé, s izzó tüzétől égni hadd!

Nézd, a nép mindent kiforgat, bárha mit mondsz jó s igaz,
Jobb, ha hallgatsz, ó, Muhibbí, mert beszélned nem szabad.

228. gazel³⁷

Lettem én, ajkad kupájától, be régen mámoros,
Rózsa illattól a bülbül kinn a réten mámoros.

Bár a szesztől részegül meg mind, ki ittas, ámde tudd,
Lett a szívem vágy borával telve mélyen mámoros.

Nem titok már hű szerelmem, mert a könny rút áruló,
És a nyelvnek sem parancsol senki részeg, mámoros.

Bíbor ajkad jár eszemben, s hull a könnyem, mint a vér,
Oly sok ember sír, mikor részeg s töményen mámoros.

Kapzsi rabló két szemed, feldúlta szívem városát,
S ó, Muhibbí, lett gyaur tőled, s kevélyen mámoros.

³⁶ AK, *Muhibbi*, 100–101.

³⁷ AK, *Muhibbi*, 106.

990. gazel³⁸

Jöjj, szemem nézd, könnyben úszik, lelkemet bú önti el,
Mit tegyen szív, mert ladikját hányja örvény, s dönti fel.

Hogyha mondom, ajkad illetném, szemed vért ontana,
Vajh szemed vért mér' kíván, tán arra vágyik, borra lel?

Báj virágát őrzi holló szárnya két copf, éj sötét,
Két szemed, kert csősze. Alszik mélyen, álomban hever.

Búban égő mellkasomról azt hihetnéd, hogy rebáb³⁹,
Könnyemet rá felrakom majd, bú rebábnak húr, ha kell.

Szívet adj nekünk, Muhibbí, mondja sok részeg szemű,
Ittas embert gyötri éhség, enni kér, s sültért perel.

PÉRI BENEDEK fordítása

³⁸ AK, *Muhibbi*, 321.

³⁹ Hosszú nyakú lantféle.